

Suomen Yrittäjien ratkaisuja yrittäjän sosiaaliturvan kehittämiseksi

Yrittäjät

Sisällys

Yrittäjien ratkaisuja yrittäjän sosiaaliturvan kehittämiseksi	2
1. Esipuhe: Yrittäjän sosiaaliturva 2020-luvulle	2
2. YEL-järjestelmää korjattava, koska yrittäjät eivät luota siihen	5
3. Työttömyysturva yhdenvertaiseksi	7
3.1 Työttömyysturvan yrittäjämääritelmä poikkeaa muusta lainsäädännöstä	7
3.2 Yrittäjän ei omistava perheenjäsen huonossa asemassa työssäoloehdossa	8
3.3 Työttömyysturvassa syrjitään kassaan kuulumattomia.....	9
3.4 Ansioturva ei tunnista tilannetta, jossa työtä tehdään sekä yrittäjänä että palkansaajana	10
4. Sairausvakuutuksen rahoitus korjattava, omavastuuta pohdittava	11
4.1 Sairauspäivärahan omavastuuajan lyhentäminen parantaisi yrittäjän turvaa	11
4.2 Yrittäjät keskenään eriarvoisessa asemassa sairausvakuutuksen rahoituksessa	12
5. Työntekijä- ja yrittäjäkäsitteet erilaisia eri lainsäädännöissä	13
6. Asumistukeen ja yksityisen elinkeinonharjoittajan asemaan muutoksia	13
6.1 Asumistuen perusteeksi yrittäjän todelliset ansiotulot	13
6.2 Elinkeinonharjoittajan hyvinvointiin ei kannusteta	14

Yrittäjien ratkaisuja yrittäjän sosiaaliturvan kehittämiseksi

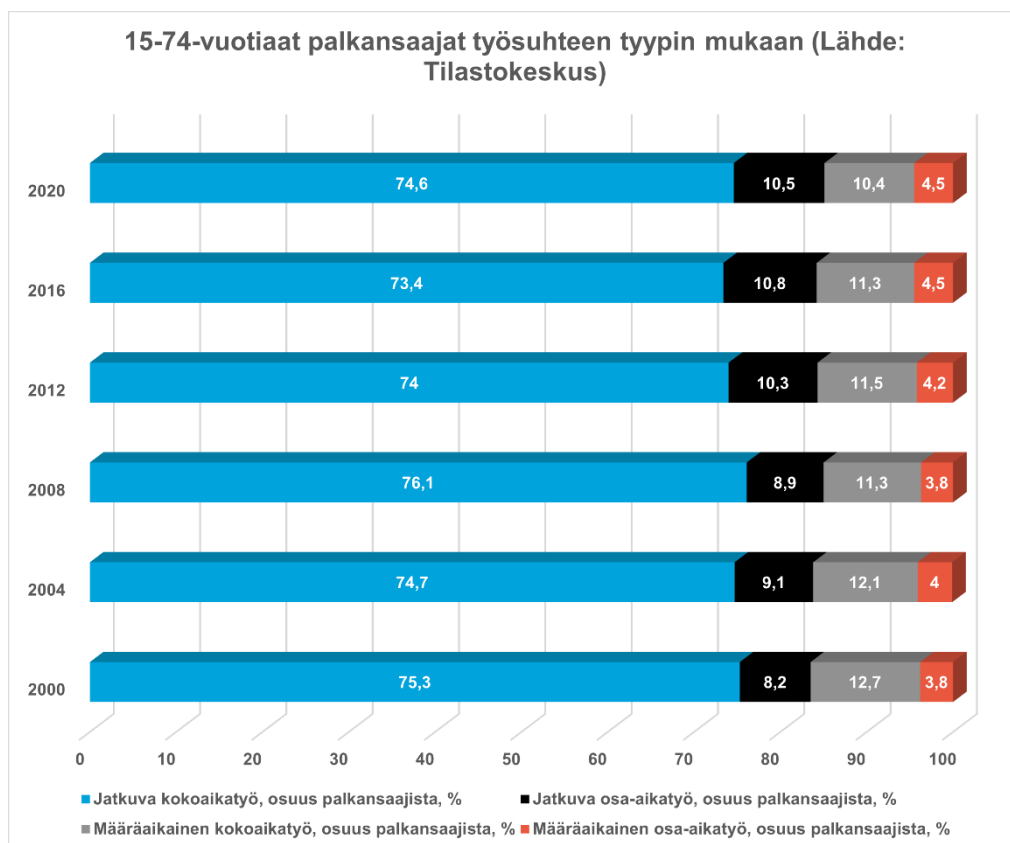
Harri Hellsten, työmarkkina-asioiden päällikkö
harri.hellsten@yrittajat.fi

Suomen Yrittäjien ratkaisuja yrittäjän sosiaaliturvan kehittämiseksi

1. Esipuhe: Yrittäjän sosiaaliturva 2020-luvulle

Työelämä on muuttunut 2000-luvulla maltillisesti. Suurin muutos on se, että yrittäjiä on entistä enemmän ja yrittäjyys on monipuolisempaa. Sosiaaliturvajärjestelmää kehitettäessä tämä pitää ottaa huomioon.

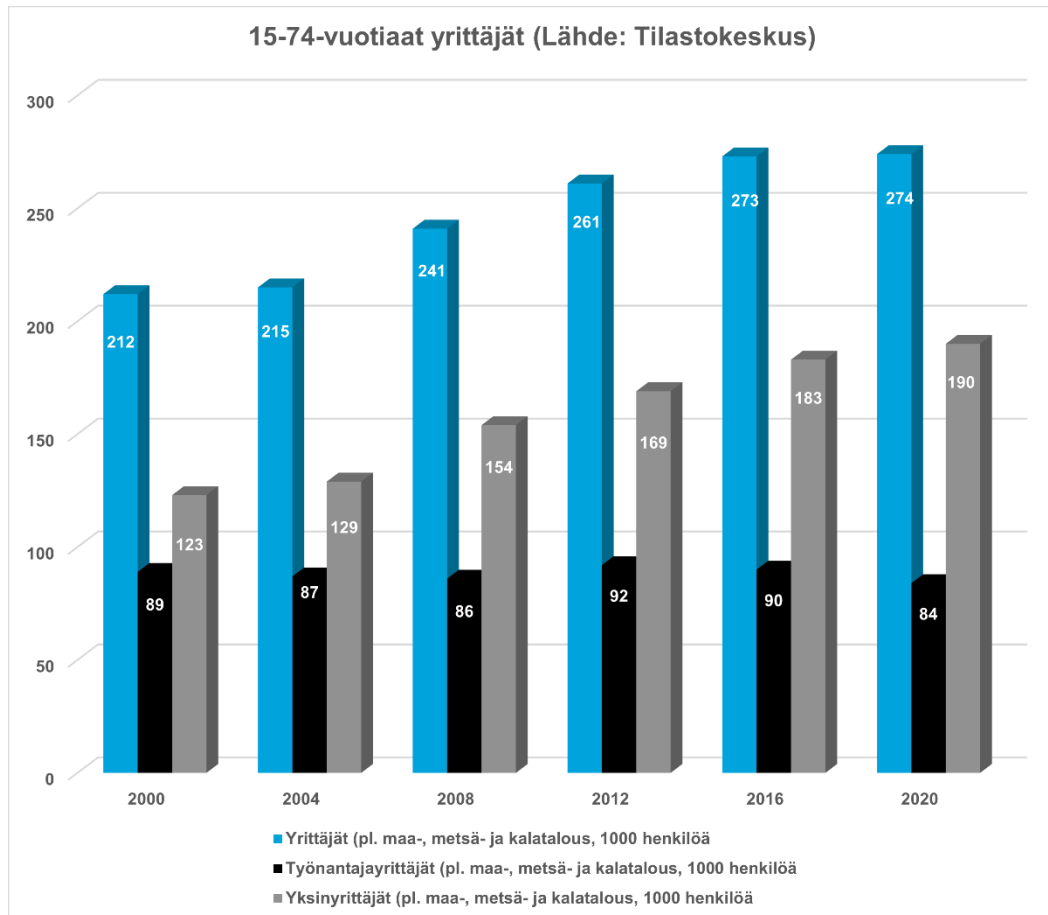
Vuonna 2020 työsuhteisista palkansaajista 85 prosentilla oli jatkuva tai määräaikainen kokoaikatyö. Jatkuva osa-aikatyö oli 10,5 prosentilla työsuhteisista palkansaajista ja määräaikainen osa-aikatyö 4,5 prosentilla. 2000-luvulla palkansaajien jaottelussa työsuhteen tyypin mukaan ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. (Kuva 1)

Yrittäjänä tehtävä työ on Suomessa viime vuosikymmeninä lisääntynyt. Työllisiä oli vuonna 2020 Tilastokeskuksen mukaan 2 528 000 henkilöä, joista työsuhteisia oli noin 2 189 000 ja yrittäjiä noin 274 000. Vuosituhannen alussa yrittäjiä oli reilu 200 000.

Yksinyrittäjien määrän kasvu on merkittävin muutostrendi työmarkkinoillamme 2000-luvulla: heidän määränsä on kasvanut yli 67 000 henkilöllä vuosien 2000 ja 2020 välillä

(kuva 2). Yrittäjyydestä on tullut aiempaa hyväksytympi tapa hankkia toimeentulo tai ainakin osa siitä, ja yhä useampi vähintään kokeilee yrittäjyyttä.

Arkikielen yrittäjäkäsitteet eivät vastaa lainsäädännön käsitteitä

Teknologian kehittymisen mukana on tullut uusia tapoja välittää työtä ja laskuttaa osaaamista. Puhekieleen on vakiintunut uudenlaisia termejä – kuten kevytyrittäjyys ja itsensä työllistäminen – kuvaamaan aikamme ilmiöitä. Vakiintuneempia termejä ovat ammatinharjoittaja ja toiminimiyrittäjä.

Termisekamelska hämärtää alustojen kautta toimivien käsitystä siitä, millä statuksella – työntekijänä vai yrittäjänä – he kulloinkin työtä tekevät ja mitä oikeuksia ja velvollisuuksia siitä heille ja heidän sopimuskumppaneilleen seuraa. Kokonaisuutta sekoittaa verotus, jossa toimintaa tarkastellaan siitä saatavien tulojen kautta.

Työ- ja sosiaalivakuutuslainsäädännössä on kuitenkin selkeä jaottelu työsopimussuhteeseen työhön ja muuhun taloudellista hyötyä tavoittelevaan toimintaan eli yrittäjätyöhön. Työsopimuslaissa määritellään, millä edellytyksillä työntekijän ja työnantajan välille syntyy työsopimussuhde. Rajaus on hyvä ja tarkka. Kaikki virkasuhteiden ulkopuolella tehtävä työ on määriteltävissä olemassa olevien rajausten perusteella joko työsopimussuh-

teiseen tai yrittäjätyöhön. Henkilön oikeudet ja velvollisuudet seuraavat statusta. Juridisesti työoikeudellinen rajanveto ei ole aiheuttanut ongelmia. Nykyisenkaltainen kahden statuksen selkeä raja on syytä säilyttää.

Yrittämiseen kuuluu riski, mutta myös vapaus

Yrittäjien määrän kasvu on hienoa. Kakki syyt kasvuun kuitenkin eivät ole hienoja: merkittävä syy kasvuun on se, että työmarkkinarakenteet eivät riittävästi kannusta yrittäjiä palkkaamaan työsopimussuhteista henkilökuntaa, vaan työ ostetaan ennemmin toiselta yrittäjältä.

Yrittäjien määrän kasvu selittyy osin myös sillä, että entistä useammalla on yritys työsuhteisen työn tai viran rinnalla. Näissä tilanteissa yrittäjän sosiaaliturvalla on usein vain täydentävä rooli, sillä pääosa turvasta kertyy varsinaisesta ansiotyöstä. Usein muun ansiotyön rinnalla harjoitettuun yritystoimintaan liittyy halu saada mahdollisimman suuri tuotto, ja tähän maailmaan sosiaalivakuutusmaksujen maksaminen ei istu kovin luontevasti.

Yrittäjyyteen kannattaa kannustaa, mutta on muistettava, että siihen liittyvät itsenäisyys, riskit ja toimeentulon epävarmuus eivät sovi kaikille.

Yrittämisen riski pitää sisällään sen, ettei toiminta välttämättä kannata ja elätä yrittäjää. Riski on erityisen suuri, kun yrittäjä vasta aloittaa eikä vakiasiakaskuntaa vielä ole. Tulon saaminen ei ole aina itsestäänselvyys pidempäänkään toimineelle yrittäjälle.

Sosiaaliturvassa yrittäjän ei kuitenkaan pidä joutua ottamaan riskiä, vaan yrittäjänä toimivalla pitää olla oikeus samoihin sosiaalietuuksiin kuin työntekijällä ja myös mahdollisuus samansuuruisiin etuuksiin. Sosiaalietuudet ovat ja niiden pitää jatkossakin olla yksilön toimeentulon turva, ei yritystuki, eikä niillä pidä tukea kannattamatonta yritystoimintaa.¹

Sosiaalivakuutusjärjestelmän pitää kohdella yksilöitä tasapuolisesti ja yhdenvertaisesti. On kuitenkin ymmärrettävää – ottaen huomioon yritystoiminnan ja työsuhteisen työn luonne-erot – että esimerkiksi työttömyysturvassa etuuden saamisen edellytykset näiden kahden työntekemuodon välillä poikkeavat toisistaan. Koska yrittäjän toimeentulo ei ole itsestäänselvyys, on myös perusteltua, että yrittäjällä on enemmän vapauksia sosiaaliturvansa järjestämisessä kuin työsuhteisella henkilöllä, jolle palkka on työsopimuksella turvattu. Yhteiskunnan pitää kuitenkin kaikissa tilanteissa mahdollistaa osallistuminen lakisääteiseen järjestelmään ja pääsy sosiaaliturvan piiriin.

Yrittäjän sosiaaliturvajärjestelmä ei ole valmis

Toimeentulo muodostuu myös jatkossa toivottavasti pääosin työstä saaduista ansioista. Yrittäjien ja heidän perheenjäsentensä sosiaaliturvajärjestelmää on kehitetty viime vuosina esimerkiksi lyhentämällä sairauspäivärahan omavastuu-aikaa ja muuttamalla työttö-

¹ Maailmanlaajuisen pandemiatilanteen vuoksi yrittäjien oikeutta työttömyysetuuteen on määräaikaaisesti laajennettu Suomessa ajanjaksolla 8.4.2020 – 30.6.2021. Poikkeuksellisissa, koko tai lähes koko yrittäjäkuntaa koskevissa tilanteissa tällaisia toimia on syytä tehdä, mutta pysyvää lainsäädäntöä tältä osin ei ole syytä saattaa voimaan.

myysturvajärjestelmää. Jos hallituksen esitys perhevapaaudistukseksi toteutuu, se parantaa merkittävästi erityisesti yrittäjä-äitien asemaa. Suomen Yrittäjät ajoi näitä muutoksia.

Järjestelmiä täytyy kuitenkin edelleen kehittää niin, että kaikilla on mahdollisuus päästä sosiaaliturvan piiriin, jos elämäntilanne sitä vaatii. Pitää myös varmistaa, että turvan rahoittajilla säilyy motivaatio osallistua järjestelmän ylläpitämiseen. Tämä edellyttää lainsäädäntömuutoksia jo lähitulevaisuudessa.

Tähän Yrittäjien ratkaisuja -asiakirjaan on koottu Suomen Yrittäjien ehdotukset siitä, miten sosiaaliturvajärjestelmää kannattaa kehittää, jotta se palvelisi yrittäjiä arjessaan myös tulevaisuudessa.

**Koska yrittäjän toimeentulo ei ole itsestäänselvyys,
on myös perusteltua, että yrittäjällä on enemmän vapauksia
sosiaaliturvansa järjestämisessä.**

2. YEL-järjestelmää korjattava, koska yrittäjät eivät luota siihen

Yrittäjän eläkelain (YEL) mukaan yrittäjän työtulon pitäisi vastata hänen yritystoimintaansa laittamansa työpanoksen arvoa. Yrittäjät kuitenkin alivakuuttavat itsensä sekä lain edellyttämään tasoon että myös todellisiin tuloihin nähden.²

Merkittävin syy alivakuuttamiseen on se, että vain ani harva yrittäjä luottaa täysin nykyiseen YEL-järjestelmään. Vain neljäsosa yrittäjistä uskoo saavansa aikanaan vakuutusmaksuaan vastaavaa eläkettä. Yrittäjät kokevat YEL-vakuutusmaksut kohtuuttomiksi, mikä entisestään vähentää halukkuutta osallistua järjestelmään. Maksut koetaan kohtuuttomiksi yleisesti, mutta myös suhteessa niillä saataviin etuuksiin.

Kolme neljästä yrittäjästä uskoo, että vanhuuden turva olisi parempi, jos he saisivat sijoittaa pakolliseen eläkevakuutukseen käyttämänsä rahat itse. YEL-järjestelmän katsotaan rajoittavan yrittäjän vapautta päättää varautumisesta yritystoiminnan riskeihin ja turvansa tasosta. Järjestelmä koetaan jäykäksi erilaisiin yritystoiminnan ja elämän tilanteisiin.

Toisaalta matalat YEL-työtulot vaikuttavat liittyvän yrittäjän ikään ja yritystoiminnan kestoon. Nuorilla ja aloittavilla yrittäjillä työtulot ovat matalalla tasolla. Yritystoiminnan alkuvaiheessa rahat sijoitetaan yritystoiminnan kehittämiseen, ja sen ja yrittäjän omaa tulevaisuutta turvataan mieluummin niin, kun maksamalla maksuja sosiaalivakuutusjärjestelmään. Ajan kuluessa YEL-työtulot vaikuttavat nousevan. Eläketurvakeskuksen selvityksen mukaan yrittäjien toimeentulo vanhuuseläkeiässä näyttää sekä keskimäärin että erituloviidenneksissä olevan parempi kuin työntekijällä sekä heti eläkkeelle jäädessä että vielä vuosien eläkkeellä olon jälkeen.

² Suomen Yrittäjien kysely, kesä 2017

Vanhuuden turvaa ei pidä väheksyä, mutta enemmän huolta pitäisi kantaa yrittäjän työuran aikaisesta sosiaaliturvasta. Matalalla YEL-työtulolla olevien henkilöiden turva sairauden, vanhemmuuden ja työttömyyden varalta on heikoissa kantimissa. Erityisesti pitkäaikaissairaus tai vakava tapaturma saattaa aiheuttaa sen, että henkilön koko loppuelämän toimeentulo jää alhaiselle tasolle. Yrittäjien luottamusta heikentää se, että he maksavat tuhansia euroja vuodessa ja saavat samansuuruisen päivärahaetuuden kuin henkilö, joka ei ole osallistunut järjestelmän rahoittamiseen lainkaan.

Järjestelmän kannalta nykyinen työpanokseen perustuva työtulo koetaan välillä vakuuttajan näkökulmasta hankalaksi, koska yrittäjän työmäärää on käytännössä mahdoton tarkistaa mistään muualta kuin yrittäjältä itseltään. Toisaalta työpanoksen arvioinnin sitominen erilaisiin yritystoiminnan tunnuslukuihin muuttaisi vakuutuksen luonteen joksikin muuksi kuin työpanoksen vakuuttamiseksi. Samaan aikaan vakuuttamisen piiriin kuulamista valvotaan todellisten tulojen kautta, mikä sekoittaa yrittäjät kuvittelemaan, että myös YEL-työtuloa voi muuttaa tulojen muuttuessa.

Järjestelmää on kritisoitu myös siitä, että se kohtelee eri tavalla yrittäjiä keskenään ja myös työntekijään nähden. Verrattaessa yrittäjää työntekijään on otettava huomioon se, että työntekijä saa palkan ensimmäisestä työtunnistaan lähtien riippumatta siitä, lisääkö hänen toimintansa työnantajan myyntiä. Yrittäjällä ensimmäiseen tuloutettavan euroon voi kulua pitkäkin aika. Ei ole mitään takeita siitä, että toiminnasta tulee yrittäjälle riittävä toimeentulo. Työntekijälle työsopimus takaa palkan tason koko työsuhteen ajalle.

Jokainen euro eläkejärjestelmälle lisää myös muille sosiaalivakuutusjärjestelmille sisään tulevia euroja ja toisaalta vähentää sekä valtion verotuloja – YEL-maksun voi vähentää verotuksessa – että perusturvan, mutta erityisesti viimesijaisen turvan etuusmenoja. Kun pohditaan muutoksia YEL-järjestelmään, on nämä vaikutukset huomioitava.

YRITTÄJIEN RATKAISU: tarvitaan neljä muutosta YEL:iin

On yrittäjän edun mukaista kerryttää työuransa aikaisilla tuloilla jonkintasoinen vanhuudenturva. Toisaalta yrittäjällä pitää olla myös mahdollisimman paljon vapautta rakentaa turva myös muulla tavalla ainakin osittain.

YEL-järjestelmää pitää korjata siten, että järjestelmän uskottavuus ja luotettavuus yrittäjien eli järjestelmän rahoittajien silmissä paranee. Jotta tähän päästään, on järjestelmää joustavoitettava lisäämällä yrittäjän vapautta ja vastuuta oman turvansa järjestämisestä. Järjestelmää tulee muutenkin kehittää yksinkertaisemmaksi ja helpommaksi. Sosiaaliturvajärjestelmä ei saa muodostaa kynnystä yritystoiminnan aloittamiselle. Byrokratiaa on liikaa muutoinkin. Pakkoa osallistua järjestelmään ei pidä lisätä, mutta kaikkien halukkaiden pitää päästä mukaan.

Nykyinen työ- ja sosiaalivakuutuslainsäädännön jako työntekijöihin ja yrittäjiin toimii, eikä eläkejärjestelmään pidä luoda uusia ryhmiä tai statusrajauksia. Pahimmillaan ne ohjaisivat ihmisten käytöstä ja rajoittaisivat heidän toimintaansa siten, ettei esimerkiksi yrittäjätoimintaa uskalleta laajentaa pelossa, että oikeuksissa tai velvollisuuksissa tapahtuu

muutoksia. Toisaalta pitää varmistaa se, että myös yrittäjällä on oikeus sosiaaliturvaan ja ansioturvaetuuksiin, jotka yrittäjät itselleen pääsääntöisesti rahoittavat.

1. Yrittäjän eläkelain mukaisen pakollisen vakuuttamisen alaraja tulee nostaa nykyiseltä tasolta (8 063,57/2021) vähintään yrittäjän ansiosidonnaisen työttömyysturvan alarajalle (13 247/2021), jotta yrittäjä saa oikeuden työuran aikaiseen ansioihin sidottuun sosiaaliturvaan heti, kun joutuu ottamaan YEL-vakuutuksen. Tällöin aina kun yrittäjä on pakollisen vakuutuksen piirissä, hän tietää myös saavansa vakuutusmaksuillaan korkeampaa turvaa kuin ilman niitä.
2. Työtulo pitää muuttaa vuositulosta kuukausituloksi (13 247/2021/vuodessa = 1 104/2021/kuukaudessa), jotta se olisi yrittäjälle selkeä.
3. Vakuuttamisvelvollisuuden täyttymisen pitää edelleen perustua yrittäjän työpanoksen arviointiin. Eläketurvakeskuksen tulee kehittää ohjeistusta ko. vakuuttamisvelvollisuuden alarajaan vaadittavasta työpanoksesta eri toimialoilla.
4. Alle neljä kuukautta kestävä yrittäjätoiminnan vakuuttaminen pitää sallia.

Vanhuuden turvaa ei pidä väheksyä, mutta enemmän huolta pitäisi kantaa yrittäjän työuran aikaisesta sosiaaliturvasta.

3. Työttömyysturva yhdenvertaiseksi

3.1 Työttömyysturvan yrittäjämääritelmä poikkeaa muusta lainsäädännöstä

Kuka on yrittäjä?

Yrittäjä on henkilö, joka tekee ansiotyötä olematta työsuhteessa tai virka- tai muussa julkisoikeudellisessa toimisuhteessa. Näin määrittää yrittäjän eläkelaki. Yrittäjänä pidetään avoimen yhtiön yhtiömiestä tai muun yhteisön tai yhtymän sellaista osakasta tai yhtiömiestä, joka on henkilökohtaisessa vastuussa yhteisön tai yhtymän velvoitteista ja sitoumuksista.

Yrittäjänä pidetään myös osakeyhtiössä johtavassa asemassa työskentelevää osakasta tai muussa yhteisössä johtavassa asemassa työskentelevää henkilöä, jos hän omistaa yksin yli 30 prosenttia yhtiön osakepääomasta, hänellä on yksin yli 30 prosenttia yhtiön osakkeiden tuottamasta äänimäärästä, hän omistaa yhdessä perheenjäsentensä kanssa yli 50 prosenttia yhtiön osakepääomasta tai heillä on yhdessä yli 50 prosenttia yhtiön osakkeiden tuottamasta äänimäärästä.

Työttömyysturvalaissa yrittäjäksi katsotaan edellisten lisäksi henkilö, joka työskentelee johtavassa asemassa osakeyhtiössä, jossa hänellä itsellään on vähintään 15 prosenttia

tai hänen perheenjäsenillään tai hänellä yhdessä perheenjäsentensä kanssa on vähintään 30 prosenttia osakepääomasta tai osakkeiden tuottamasta äänimäärästä tai muutoin vastaava määräämisvalta.

Omistajuus ei tuo päätäntävaltaa siihen, onko töitä vai ei

Työttömyysturvaan edellä mainittu rajausta säädettiin aikana, jolloin yrittäjän eläkelain piiriin kuulumiseen vaadittiin yli 50 prosentin henkilökohtainen omistus yrityksestä. Työttömyysturvalaissa valittu sääntelyratkaisu lähtee ajatuksesta, että yrittäjäksi määritellään sellainen yrityksen osaomistaja, jolla asemansa ja oman tai perheenjäsentensä omistuksen kautta on määräämisvaltaa yrityksessä siten, että hän voi itse merkittävästi vaikuttaa vakuutustapahtumaan eli työllistymiseen yrityksessä ja omaan työttömyyteensä.

Käytännössä 15 prosentin omistusosuus ei tuo yrityksessä päätäntävaltaa, sillä pääsääntöisesti yrityksissä tehdään enemmistöpäätöksiä. Tietyissä laissa erikseen määritellyissä asiakysymyksissä päätökseen voidaan vaatia määräenemmistö, mutta tällöinkin riittää pääsääntöisesti kahden kolmasosan enemmistö, joten edes 30 prosentin omistuksella ei pysty estämään päätösten tekoa.

Laki pitää johtavassa asemassa olevana yrityksessä työskentelevää, joka käyttää yrityksessä sellaista päätöksentekovaltaa, jolla on merkitystä työllistymistä ajatellen. Laissa johtavaksi asemaksi määritelty toimitusjohtajuus tai hallituksen jäsenyys eivät edes yhdistettynä pieneen omistukseen yrityksessä anna todellisuudessa päätöksentekovaltaa henkilön omaan työllistymiseen ilman yhtiön enemmistöomistajien suostumusta.

YRITTÄJIEN RATKAISU: työttömyysturvan yrittäjämääritelmä samaksi läpi koko sosiaaliturvalainsäädännön

Työttömyysturvalain yrittäjämääritelmä muutetaan vastaamaan yrittäjän eläkelain määritelmää, jolloin se olisi sama kautta sosiaaliturvalainsäädännön.

3.2 Yrittäjän ei omistava perheenjäsen huonossa asemassa työssäoloehdossa

Työttömyysturvalain yrittäjämääritelmä muuttui vuoden 2019 alusta Suomen Yrittäjien vaikuttamisen tuloksena siten, että yrityksessä työskentelevää yrittäjän perheenjäsentä, joka ei itse omista yrityksestä mitään, ei pidetä enää yrittäjänä. Henkilö voi siis liittyä palkansaajan työttömyyskassaan ja saada työttömyysetuutta työsuhteensa päättymisen jälkeen kuten muutkin työntekijät.

Yrittäjän niin sanotun ei-omistavan perheenjäsenen työssäoloehdoksi säädettiin 52 kalenteriviikkoa. Tuon ajan kuluessa hänen tulisi täyttää samat työtä koskevat edellytykset kuin mitä sovelletaan muihin työntekijöihin. Muilla työntekijöillä työssäoloehto täyttyy 26 viikossa. Lisäksi yrittäjän ei omistavan perheenjäsenen päivärahoikeuden syntyminen edellyttää, että hän on ollut vähintään 12 kuukautta omistamatta yrityksestä mitään. Työssäoloehdon viikot kertyvät rinnan ei omistamisen kanssa. Jotta voi saada ansiopäivärahaa, henkilön on pitänyt täyttää työssäoloehto ollessaan palkansaajakassan jäsen.

Lainsäätäjän ajatus muita työntekijöitä pidemmän työssäoloehdon takana on se, että perheyrietyksessä työskentelevä henkilö voisi itse vaikuttaa omaan työllistymiseensä ja työttömyyteensä. Tavoitteena on estää työttömyysturvan väärinkäyttö. Pelko sellaisesta on absurdi, koska se ei ole missään tapauksessa järkevää tai kannattavaa. Yrittäjällä on erittäin harvoin varaa palkata perheenjäsen vain huvia tai työttömyysturvan vuoksi. Jollei perheenjäsenellä ole yritystä hyödyttävää osaamista, olisi yritykseltä taloudellinen riski palkata kyseinen henkilö. Jotta tällainen toiminta olisi yritykselle ja yrittäjän perheelle kannattavaa, pitäisi yrityksen kyetä maksamaan henkilölle sosiaaliturvaa parempaa palkkaa ja sen lisäksi kaikki työnantajan vastuulle tulevat sosiaalivakuutusmaksut. Palkat ja maksut pitäisi yrityksen jollain tavalla kerryttää, ja jos työntekijä ei kykene tuottamaan yritykselle vähintään omaa palkkaansa sivukuluineen, ei rekrytoinnissa ole mitään järkeä.

On erikoinen ja työlainsäädännölle vieras ajatus, että yrittäjän kanssa samassa taloudessa asuvalla, ei omistavalla perheenjäsenellä olisi enemmän määräysvaltaa omaan työllistymiseensä. Henkilön työllistymisestä yrityksessä päättää ainoastaan työnantaja. Työlainsäädännössä yrittäjän perheenjäsenellä ei ole poikkeusasemaa, vaan myös yrittäjän ja tämän perheenjäsenen välisestä työsopimussuhteesta seuraa aivan samat oikeudet ja velvollisuudet kuin muissakin työsuhteissa. Myös perheenjäsenen työsuhteen voi siis päättää vain silloin, kun siihen on työsopimuslaista ilmenevä peruste.

YRITTÄJIEN RATKAISU: perheenjäsenelle sama työssäoloehto kuin muille työntekijöille

Lainsäädäntömme selkeyden, ihmisten yhdenvertaisuuden ja yleisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta paras ratkaisu olisikin yhdenmukaistaa yrittäjän perheenjäsenen työssäoloehto muiden työntekijöiden kanssa. Tämä kannustaisi yrittäjiä työllistämään myös perheenjäseniään. Työttömyysturvajärjestelmän näkökulmasta lienee selvää, että jos pienikin osa henkilön toimeentulosta tulee palkkatyöstä, järjestelmän tarvitsee osallistua siihen julkisilla varoilla vähemmän.

3.3 Työttömyysturvassa syrjitään kassaan kuulumattomia

Työttömyysturvajärjestelmän tehtävänä on turvata henkilön toimeentulo tilanteessa, jossa hän ei sitä voi työn vähäisyydestä johtuen ansiotyöstään kokonaisuudessaan saada. Vähimmäistoimeentulo taataan Kelan maksamalla työmarkkinatuella, jonka rahoitus kerätään verotuksen kautta.

Ansiosidonnainen työttömyysturva perustuu vakuutukseen. Työttömyysvakuutusmaksut kerätään vakuutetuilta ja heidän työnantajiltaan ja ohjataan Työllisyysrahaston kautta työttömyyskassoille käytettäväksi vakuutetuille maksettaviin päivärahoihin. Ne perustuvat ansioihin.

Työmarkkinoilla on kuitenkin merkittävä ryhmä, jotka maksavat itse ja joiden työstä työnantaja maksaa työttömyysvakuutusmaksuja, mutta maksetut vakuutusmaksut eivät mene heille maksettaviin ansiopäivärahoihin tai heillä ei ole oikeutta ansioturvaan ollenkaan.

Kyseessä ovat henkilöt, jotka eivät ole liittyneet työttömyyskassan jäseniksi. Ansiopäivärahan saamisen edellytyksenä kun on aina työttömyyskassan jäsenyys.

On väärin asettaa työnantajia ja työntekijöitä eriarvoiseen asemaan sen suhteen, miten he ovat päättäneet järjestäytyä tai olla järjestäytymättä. Erityisen vaikeaa tämä on tilanteessa, jossa kerätään pakollista vakuutusmaksua, mutta ainoastaan työttömyyskassaan liittymällä saa oikeuden kyseisellä maksulla rahoitettavaan etuuteen.

Järjestelmän puolustajat vetoavat usein siihen, että kassaan kuulumattomien työttömyysvakuutusmaksut tilitetään Kelalle kyseisten henkilöiden peruspäivärahan rahoittamiseen. Tämä on toki totta. Samalla valtio osallistuu työttömyyskassaan kuuluvien työttömyysturvan rahoituksen peruspäivärahaa vastaavalla määrällä, ja vain varsinainen ansio-osa rahoitetaan työttömyysvakuutusmaksuilla ja kassan jäsenmaksuilla. Kassaan kuulumattominkin siis rahoittavat omaa työttömyysturvaansa työttömyysvakuutusmaksuillaan, mutta heidän saamansa valtion osuus turvastaan on pienempi kuin kassaan kuuluvilla.

YRITTÄJIEN RATKAISU: tarvitaan yleinen ansioturva

Työttömyysvakuutusjärjestelmä on tuotava tähän päivään. Ei ole tehokasta eikä järkevää pyörittää 28 erillistä, itsenäistä työttömyyskassaa erillisine hallintoineen ja jäsenmaksuineen, kun kaikkia koskee sama substanssilainsäädäntö. Vakuutetun näkökulmasta on aivan sama, mistä hänen työttömyysetuutensa tulee. On myös kohtuutonta, että kaikki työsuhteiset maksavat lakisääteistä vakuutusmaksua, mutta ansioperusteisen etuuden saamisedellytyksenä on lisäksi liittyminen etuutta maksavaan työttömyyskassaan.

Työttömyysturvassa on siirryttävä yleiseen eli universaaliin turvaan ja yhden etuudenmaksajan malliin. Oikeus ansioetuuteen pitää olla jokaisella vakuutetulla, ei ainoastaan kassan jäsenmaksua maksavilla henkilöillä. Yrittäjätöön vakuuttamisen pitää olla edelleen vapaaehtoista. Rahoitusjärjestelmää ei ole syytä muuttaa muuten kuin kassojen jäsenmaksun poisjättämisellä. Perusturvan rahoitus tulisi siten edelleen verotuksen kautta ja ansioturvan rahoitus työtä tekeviltä ja työnantajilta kerättävillä vakuutusmaksuilla. Yrittäjille työskentelyn vakuuttaminen ja työttömyysvakuutusmaksun maksaminen tulisi edelleen säilyttää vapaaehtoisena.

Muutos tekisi työttömyysturvajärjestelmästä yhdenvertaisemman ja selkeämmän sekä tosiasiallisesti että erityisesti vakuutetun näkökulmasta. Muutos olisi työttömyysvakuutusjärjestelmälle mahdollisesti kustannusneutraali siitä huolimatta, että etuusoikeuksiin ei tehtäisi muutoksia.

3.4 Ansioturva ei tunnista tilannetta, jossa työtä tehdään sekä yrittäjänä että työntekijänä

Yhä useampi tekee ainakin osan tyourastaan myös yrittäjänä. Moni tekee töitä välillä yrittäjänä ja välillä työntekijänä. Osa tekee töitä yrittäjänä palkkatyön ohessa. Sosiaalivakuutusjärjestelmämme tunnustaa laajasti lomittaisen yrittäjänä ja työntekijänä toimimisen ja

mahdollistaa turvan kerryttämisen myös tällaisesta toiminnasta. Poikkeuksena on ansiosidonnainen työttömyysturva, jossa yhtäaikaisella tai peräkkäisellä yrittäjänä ja työntekijänä työskentelyllä ei voi kerryttää turvaa vakuuttamalla saman aikaan molemmat

YRITTÄJIEN RATKAISU: yrittäjän ja palkansaajan työssäoloehdot yhdistettävä

Yrittäjän ja palkansaajan työssäoloehdot kannattaa yhdistää siten, että molemmista työnteon tavoista voi kerryttää yhdessä turvaa. Työssäoloehdon kertymisen tulee perustua vakuutettuun työtuloon ja työskentelyn keston, ei viikkotyöaikaan, kuten palkansaajan työssäoloehdossa nykyisin tehdään. Tätä puoltaa muun muassa se, että työttömyysvakuutusmaksut maksetaan pelkästään vakuutetun työtulon perusteella.

Työtulon osalta yrittäjätulo ja työntekijän palkkatulo voitaisiin yhdistää ajalta, jolloin henkilö tekee molempia. Yrittäjän työtulona olisi perusteltua pitää YEL-työtuloa pois lukien tilanteet, jolloin yrittäjä ei ole YEL-velvollinen. Näissä tilanteissa tulisi voida vakuuttaa myös yritystoiminnan todellisia tuloja. Mikäli yritystoimintaa harjoittava henkilö haluaisi vakuuttaa myös yritystoimintansa työttömyysvakuutuksessa, tulisi hänen maksaa sama vakuutusmaksu, mikä maksetaan työsuhteisesta työstä.

Yhtäaikaisella tai peräkkäisellä yrittäjänä ja työntekijänä työskentelyllä ei voi kerryttää ansiosidonnaista työttömyysturvaa.

4. Sairausvakuutuksen rahoitus korjattava, omavastuuta pohdittava

4.1 Sairauspäivärahan omavastuuajan lyhentäminen parantaisi yrittäjän turvaa

Kansaneläkelaitos maksaa sairauspäivärahaa työkyvyttömälle henkilölle omavastuuajan jälkeen. Omavastuu aika on sairastumispäivä ja sitä yhtäjaksoisesti seuraavat 9 arkipäivää. Yrittäjät saavat tällä hetkellä omavastuuajan päiviltä 2–10 YEL-päivärahaa, joka rahoitetaan kokonaisuudessaan YEL-vakuutettujen yrittäjien lisämaksulla.

Sairauspäivärahan yleisen omavastuuajan lyhentäminen keventäisi siten yrittäjien rahoitustaakkaa. Se myös parantaisi yrittäjän turvan tasoa, koska yleisen omavastuuajan jälkeen maksettava päiväraha maksetaan aina vähimmäispäivärahan suuruisena. Yleiseltä omavastuuajalta maksettava YEL-päiväraha voi olla vähimmäispäivärahaa pienempi.

Sairauspäivärahat rahoitetaan pääasiassa vakuutettujen ja työnantajien vakuutusmaksuin, joten työnantajakollektiivi osallistuisi merkittävästi omavastuuajan lyhentämisestä aiheutuvien kustannusten kattamiseen.

Vuonna 2019 työnantajien sairausvakuutusmaksuja kertyi 700 miljoonaa euroa (osuus tuotoista noin 30 %), palkansaajien sekä yrittäjien päivärahamaksua 1 358 miljoonaa euroa (osuus tuotoista noin 59 %) ja lisäksi valtio rahoitti vastuullaan olevia etuuksia 248 miljoonalla eurolla (osuus tuotoista noin 11 %). Valtion osuus ohjautuu vähimmäispäivärahoihin ja pieneltä osin vanhempainpäivärahojen ansio-osaan.

YRITTÄJIEN RATKAISU: tarvitaan selvitys omavastuuajan lyhentämisen vaikutuksista

Sairauspäivärahan yleisen omavastuuajan lyhentämisen vaikutukset selvitettävä.

4.2 Yrittäjät keskenään eriarvoisessa asemassa sairausvakuutuksen rahoituksessa

Vakuutusperiaate tarkoittaa sitä, että vakuutusmaksulla katetaan vakuutetulle koituvat etuudet ja maksu vastaa riskiä. Yrittäjän vakuutusmaksut ja myös maksettavat etuudet määräytyvät pääsääntöisesti YEL-työtulon mukaan.

Myös sairausvakuutuksessa toimitaan saman pääsäännön mukaan. YEL-vakuutettu yrittäjä on velvollinen maksamaan sairausvakuutuksen päivärahamaksua. Yrittäjät jaetaan kuitenkin sairausvakuutuksen rahoitusjärjestelmässä kahtia: Ne YEL-vakuutetut, jotka nostavat ansiota yritystoiminnastaan palkkana, ovat velvoitettuja maksamaan myös kyseessä olevien palkkojen perusteella määräytyvää työnantajan sairausvakuutusmaksua. Vain päivärahamaksua maksavien vakuutusmaksu vuonna 2021 on 1,55 prosenttia YEL-työtulosta. Työnantajan sairausvakuutusmaksun piiriin kuuluvat maksavat edellisen lisäksi palkkojensa perusteella 1,53 prosentin suuruista maksua. Sairausvakuutuslain mukaiset etuudet määräytyvät kuitenkin vain YEL-työtulon perusteella.

YRITTÄJIEN RATKAISU: työnantajan sosiaaliturvamaksu poistettava yrittäjän omasta palkasta

Koska nykykäytäntö asettaa yrittäjät keskenään eriarvoiseen asemaan eikä kyseessä olevan palkkatulon perusteella kerry yrittäjille turvaa sairausvakuutuksessa, nykytilanetta ei voi hyväksyä. Työnantajan sosiaaliturvamaksu on poistettava yrittäjän itselleen maksamista palkoista.

Yrittäjät ovat sairausvakuutuksessa
keskenään eriarvoisessa asemassa.

5. Työntekijä- ja yrittäjäkäsitteet erilaisia eri lainsäädännöissä

Työ- ja sosiaalivakuutus-oikeudessa toimitaan varsin vakiintuneiden statuskäsitteiden kanssa. Juridisesti on aina mahdollista arvioida, milloin henkilö toimii työntekijäasemassa ja milloin yrittäjänä. Vero-oikeudessa tarkastelua tehdään enemmän eri tulolajien kautta ja esimerkiksi yrittäjä voi verotuksellisesti olla palkansaaja. Sosiaalivakuutuksessa puolestaan palkansaajalla viitataan ainoastaan työ- ja virkasuhteisiin henkilöihin. Työmarkkinoiden arjessa on lisäksi lukuisa joukko muita käsitteitä kuvaamaan erilaisia työteon tapoja. Virallisten ja epävirallisten käsitteiden sekamelskan vuoksi työn suorittajan ja sopimuskumppanin voi olla vaikea havaita heille tulevia oikeuksia ja lankeavia velvollisuuksia.

YRITTÄJIEN RATKAISU: käsitteistä selkeät

Virallisen järjestelmän puitteissa olisi perusteltua selvittää, voisiko käsitteistöä selkeyttää ja yhdenmukaistaa siten, etteivät epäselvyydet johtuisi ainakaan lainsäädännöllä rakennetusta käsiteviidakosta.

Käsitteiden sekamelskan vuoksi työn suorittajan ja sopimuskumppanin voi olla vaikea havaita heille tulevia oikeuksia ja lankeavia velvollisuuksia.

6. Asumistukeen ja yksityisen elinkeinonharjoittajan asemaan muutoksia

6.1 Asumistuen perusteeksi yrittäjän todelliset ansiotulot

Asumistuki on Kelan maksama etuus pienituloisille ruokakunnille asumismenojen vähentämiseksi. Se on luonteeltaan viimesijainen toimeentulotuen muoto, jonka määrään vaikuttavat pääsääntöisesti kaikkien ruokakuntaan kuuluvien säännölliset kuukausitulot. Yrittäjän asumistuki määräytyy kuitenkin YEL- tai maatalousyrittäjän MYEL-työtulon perusteella. Kun tiedetään, että yrittäjät usein alivakuuttavat toimintansa suhteessa todellisiin tuloihinsa, mahdollistaa nykylainsäädäntö järjestelmän hyväksikäytön. Toisaalta pitkää päivää tekevä toimeentulon kanssa taisteleva yrittäjä, joka haluaa noudattaa eläkelainsäädäntöä, voi jäädä ilman elintärkeää tukea.

YRITTÄJIEN RATKAISU: asumistuessa huomioon yrittäjän todelliset tulot

Koska kyse on viimesijaisesta toimeentulotuesta, pitää asumistuen arvioinnissa huomioida yrittäjän todelliset tulot, ei YEL-työtuloa.

6.2 Elinkeinonharjoittajan hyvinvointiin ei kannusteta

Yksityisen elinkeinonharjoittajan eli niin kutsutun toiminimiyrittäjän asema poikkeaa yhtiömuotoisten yritysten omistajayrittäjistä siinä, että yksityinen elinkeinonharjoittaja ei voi vähentää sairaan lapsen hoitajan palkkaa yrityksen verotuksessa. Yksityinen elinkeinonharjoittaja ei myöskään voi järjestää itselleen liikunta- ja kulttuuriseteliä verovapaana etuutena, vaikka sama mahdollisuus on muilla yrittäjillä ja työntekijöillä.

YRITTÄJIEN RATKAISU: yksityiset elinkeinonharjoittajat tasa-arvoiseen asemaan muiden yrittäjien kanssa

Yksityiselle elinkeinonharjoittajalle on annettava oikeus vähentää sairaan lapsen hoitajan palkka yrityksen verotuksessa sekä mahdollisuus järjestää itselleen liikunta- ja kulttuuriseteli verovapaana etuutena.

**Yksityinen elinkeinonharjoittaja ei voi vähentää
sairaan lapsen hoitajan palkkaa yrityksen verotuksessa.**

